

Máté Orsolya

Tanulmányok a tankönyvkutatás feladatairól, módszereiről

(A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport konferenciáinak anyagai. Terra Kiadó, Pozsony, 2014.)

A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai kutatócsoport konferenciáinak előadásait tartalmazó tanulmánykötet a *Tanulmányok a tankönyvkutatás feladatairól, módszereiről* címmel a pozsonyi Terra Kiadó gondozásában jelent meg 2014-ben. A kötet két nagyobb egységből áll, melyek csupán kronológiailag különülnek el. A tanulmánykötet előszavában Dr. Lőrincz Julianna, a Variológiai kutatócsoport vezetője mutatja be a csoport tagjainak fő kutatási feladatait, melyek a tankönyvelemzéshez kapcsolódnak.

A kötet első része a 2010-es tankönyvkutató szimpózium tanulmányainak szerkesztett anyagát öleli fel. *Eőry Vilma* a tankönyvelemzés módszertani kérdéseivel kapcsolatban a tankönyvkutatásról, a tankönyvek szövegéről, a tankönyvszöveg-kutatás tudományos kereteiről, a tankönyvi szövegek érthetőségének vizsgálatáról szól, előrevetítve a várható eredményeket és a hasznosításukat. A mellékletben egy feladatlappal is kiegészíti a tanulmányát, mely a szövegértés felméréséhez nyújthat segítséget.

Lőrincz Julianna dolgozatában a nyelvi variativitás főbb elméleti kérdéseiről, illetve a nyelvhasználatról és az iskolai anyanyelvoktatás összefüggéseiről olvashatunk. A variativitás fogalmának elméleti háttéréből, annak egyes nyelvi szinteken való bemutatásából kiindulva, a szerző a szlovákiai magyar nyelvtankönyvekben vizsgálja a variativitáshoz kapcsolódó tananyagot az általános iskola 5–9. osztályos nyelvtankönyveiben.

Simon Szabolcs a tankönyv szerepének hangsúlyozása mellett a szlovákiai magyar anyanyelvi tankönyvellátás múltjáról és jelenéről, a tankönyvkészítés, illetve -elemzés fontosabb szempontjairól, a tankönyvbírálatról, az ideológiai aspektusokról, és a témával foglalkozó szlovákiai magyar szakirodalomról nyújt tartalmas és átfogó képet.

Misad Katalin írásában a szaknyelvek és a variativitás kapcsán a terminológiai problémák válnak központi kérdéssé, melyeket a szlovákiai magyar nyelvű tankönyvekben és oktatási segédletekben vizsgál. A szerző részletesen foglalkozik a szaknyelvi változatok alapkérdéseivel, a kiadványok szóanyagának elemzésekor felmerülő problémákkal (inadekvát megfeleltetések, közvetett kölcsönszók), a szómagyarító törekvésekkel, illetve a szókészleti regionalizmusokkal.

Vörös Ottó a tankönyvek névhasználatát nyelvpolitikai vonatkozásaiban szemléli. A tulajdonnevek helyét és szerepét vizsgálja az anyanyelv elsajátításában, az iskolában, illetve a jelenlegi tantervekben, tankönyvekben. A kisebbségek nyelvhasználatára során felmerül az a kérdés, mely szerint az igazi tulajdonnevek az állam nyelvén használandók. Továbbá előkerülnek azok a nehézségek is, amelyek a határon túli (szlovákiai) tankönyvek helynévhasználatának kérdéseivel kapcsolatban felmerülnek. A tanulmány a pedagógiai programok számára szánt ajánlással zárul.

Kurtán Zsuzsa munkájának elsődleges célja, hogy „a tankönyvek általános, bármely szakterületre és oktatási szintre alkalmazható tulajdonságait” (54) megragadja. Tankönyvszöveg-elemzései során többek között a kapcsolatteremtést, a tanulókat megszólító nyelvi formákat veszi górcső alá (a tankönyv előszava; hogyan keltsük fel az érdeklődést; új információ nyújtása, magyarázat; közös ismeretekre utalás; problémafelvetés; a szöveg megértetése; a jelentések tisztázása, annak új formában történő megfogalmazása; példákkal való magyarázat; a figyelem vezetése).

Ludmila Benčatová azt a kérdést járja körül, hogy valóban csak a tankönyveken múlik-e a szlovákiai magyar diákok szlováknyelvtudása. Vizsgálódását a nyelvi környezet, a motiváció, a szlovák nyelv tankönyveinek kontextusában teszi meg.

Ledneczka Gyöngyi az alsó tagozatos olvasókönyvek összehasonlító vizsgálatán belül az olvasókönyvek tartalmi összeállítására, terjedelmére, struktúraelemeire, olvashatóságára, didaktikai apparátusára összpontosított, mindezt 12 szlovákiai és magyarországi olvasókönyv bevonásával. A vizsgálatok eredményei tankönyvszerzők, tankönyvbírálok, illetve gyakorló pedagógusok számára nyújthatnak hasznos információkat.

Tóth Etelka a korpusznyelvészet és a tankönyvek viszonyát kutatja. Átfogó képet ad a korpusznyelvészetről, előzményeiről, illetve említést tesz arról, hogy milyen lehetőségeket kínál a korpusznyelvészet, amennyiben az azonos ismeretkörben írott tankönyvek szövegeinek azonosságait és különbségeit szeretnénk megállapítani.

Takács Edit a magyarországi tankönyvkiadás legfőbb jellemzőit szemlélve elsősorban annak általános, legfontosabb vonásait tekinti át. A továbbiakban a magyarországi tankönyvpiac jelenlegi helyzetét és annak befolyásoló tényezőit,

illetve a Nemzeti Tankönyvkiadó 60 évének és jelenének rövid bemutatását tárja az olvasó elé.

Zimányi Árpád a tankönyvi szövegek mondattani sajátosságaival foglalkozik, különös tekintettel a mondat szerkezetre. Ezen belül vizsgálja a szerkesztettségi, a telítettségi, a bonyolultsági mutatókat, melyeket hasznos példákkal egészít ki.

A kötet második részében a 2012-es tankönyvkutató szimpózium tanulmányainak anyagát olvashatjuk. *Simon Szabolcs* a szlovákiai magyarnyelvtan-könyvek kérdéskörét tárgyalja, melyek a következő szintekre tagolódnak: törvényi szabályozás, pedagógiai, didaktikai, illetve összehasonlító szempont. Továbbá megismerhetjük a középiskolai magyartanárokat, és diákok véleményeit a magyarnyelvtan-könyvekkel kapcsolatban, illetve az új magyarnyelvtan-könyvek koncepciójáról is képet kaphatunk.

Takács Edit a tankönyv fogalmát járja körül neveléstörténeti kontextusban, és megvizsgálja a jelenben végbemenő technológiai változásokat és hatásukat az oktatásra. Végül azokra a technológiai lehetőségekre tér ki, melyek a jövő oktatási folyamatában segítségül szolgálhatnak a pedagógusok számára.

Misad Katalin tanulmányában a szlovákiai magyarnyelv-tankönyvek minőségének megítéléséről szól szlovák értékelési szempontokat alapul véve. Kiindulásként a 2008. évi közoktatási törvény hatását ismerteti a szlovákiai magyar anyanyelvű oktatásra, illetve a megújult anyanyelvi nevelés követelményrendszerét mutatja be. Ezt követi a magyarnyelv-tankönyvek elemző értékelése, mely a következő szempontokat foglalja magába: az alapvető pedagógiai dokumentumokkal való összhang, személyiségfejlesztési, didaktikai, társadalmi-etnikai szempontok, tartalmi kritériumok, illetve a grafikai megoldások értékelése.

Kalcsó Gyula munkájában arra a kérdésre keresi a választ, hogy hogyan érdemes tankönyvkorpuszt építeni. A magyar nyelvű tankönyvek szövegéből épített, szabványos korpuszok létrehozása kapcsán beszél a szövegfájlok előállításáról, az annotálásról, a tartalmi elemek kódolásáról és a nyelvi annotációról.

Tóth Etelka és Horváth Krisztina közös tanulmányukban a terminológiai különbségeket vizsgálja különböző általános iskolai tankönyvek mondattani fejezetének összehasonlító elemzésével, majd a fejezet egyik tartalmi elemének, a birtokos jelző kifejtettségének kérdését mutatja be részletesen.

Vörös Ottó a tankönyvi szövegekben és önálló szöveggyűjteményekben közölt irodalmi szövegek nyelvi elemzésével foglalkozik. Megállapítja, hogy ezek a szövegek sokszor nem igazodnak a gyermek anyanyelvi fejlődésének megfelelő szakaszához. E szövegek feldolgozása tehát jelentős szerepet tölt be a tanulók anyanyelvi fejlesztésében, a szókészleti nyelvi hiányok törlésében.

Lőrincz Julianna a magyarnyelvtan-könyvek elméleti és gyakorlati anyagában szereplő stilisztikai alapfogalmak jelenlétét, szerepét vizsgálja. A

Magyar nyelv című tankönyvesalád bemutatása után az 5–8. osztályos tankönyvek stilisztikai fogalmait elemzi.

Lőrincz Gábor a 6. osztályos irodalomtankönyvben vizsgálja a népköltészet és műköltészet szövegvariánsait. A szövegvariánsok (Kádár Kata két változata, Apám kakasa, Anyám tyúkjá) felépítését, egymáshoz való viszonyát, a hozzájuk kapcsolódó feladatokat, valamint a taníthatóságukkal kapcsolatos kérdéseket boncolgatja.

Ledneczka Gyöngyi az alsó tagozatos nyelvtankönyvek összehasonlító elemzését végzi el. A vizsgálat tárgyát képezik a tankönyvek általános jellemzői, funkciójuk, illetve didaktikai apparátusuk.

Zimányi Árpád a korszerű infokommunikációs technológiák hatását kutatja az anyanyelvi nevelésben. Az elemzésben egy a Twitterről származó szöveg vizsgálata is szerepel, melyet módszertani tanulságok követnek.

Erdélyi Margit a meseszöveg értékalakzatairól, a mesék immanens világáról ad áttekintést. Tágabb koncepcióban a mesék kulturális aurájáról, az irodalomban betöltött szerepéről, a műfajok és alműfajok sajátosságairól, stilisztikumáról, nyelvi specifikumairól, és mesehallgatóra vagy meseolvasóra gyakorolt hatásukról, azaz a mesével kapcsolatos kommunikációról szól.

A kötet utolsó tanulmánya *Vasová Kinga* munkája, amelyben Propp orosz mesekutató elméleteinek felvázolásával (a mesék szerkezete, a mesékben szereplő funkciók, szereplők, a mese mint kerek egész) a Fehérlófia elemzését tárja az olvasó elé.